

- Абсолютна більшість підприємств вважають, що плани є основою ефективної системи контролю.
- Сьогодні можна з впевненістю сказати, що планування на більшості підприємств носить комплексний характер.
- Аналіз даних анкети свідчить, що основними причинами невиконання планів є нестача оборотних коштів, нестача робітників, нереальність планів.
- Не дивлячись на те, що біля 80 % підприємств розподіляють витрати на змінні та постійні, маржинальний прибуток в своїх розрахунках використовують лише 24 % підприємств.
- Можна з впевненістю сказати, що більшість підприємств не володіють ефективною методикою визначення рівня беззбитковості при багатомоноклатурному виробництві.
- Ознакою використання старих принципів планування є також те, що біля 70 % підприємств розподіляють накладні затрати пропорційно прямій заробітній платі, що призводить до помилкових результатів при ціноутворенні, формуванні асортиментної політики тощо. Інша ситуація при використанні методу розподілу накладних витрат пропорційно маржинальному прибутку, в основі якого лежить не причинно-наслідковий зв'язок, а логічний зв'язок основних компонентів в системі «обсяг-витрати-прибуток».
- Слабкі навички управлінського персоналу в формальному плануванні, використання переважно інтуїтивних методів. Поширеною є думка про те, що в спадок від СРСР залишились широкі знання з планування та значна кількість незадіяних економістів-плановиків є невірною. Надання економічної самостійності підприємствам на початку 90-х рр., виявило неготовність більшості спеціалістів працювати в нових умовах. Планово-економічними відділами був накопичений значний досвід оперативного календарного планування, але, не маючи ефективних інструментів планування й аналізу зовнішнього середовища, вони не могли виконувати всіх покладених на них функцій.
- Показовим є той факт, що 59 % підприємств використовують в процесі планування бюджети: виробництва – 78 %, матеріальних витрат – 78 %, витрат на оплату праці – 74 %, загальновиробничих витрат – 70 %, бюджети продажу та адміністративних витрат – 63 %.
- Основними причинами невикористання бюджетів є відсутність програмного забезпечення – 65 %, нестача професійних кадрів в галузі планування – 15 %, . Ще 10 % підприємств вважають це марною тратою часу. П'ять відсотків підприємств зазначили, що не знають, що це таке.
- Сучасні підприємства потребують вдосконалення методики формування планів з урахуванням високого ступеня невизначеності зовнішнього середовища. Сучасне планування має ґрунтуватись на наступних принципах: альтернативності, адаптивності, еластичності, маневреності. Загалом, дослідження довело той факт, що більшість підприємств потребують нової методики планування, яка б забезпечила швидку адаптацію підприємств до нових умов, і одночасно не вимагала б значних зусиль в перерахунку. В силу високого динамізму зовнішнього оточення, необхідна технологія формування альтернативних варіантів планування, що дозволяє більш точно визначити критичні ситуації для прийняття рішень, а також можливі наслідки запропонованих альтернативних планів з метою їх порівняння та вибору найбільш ефективного.

Література

1. Орлов О.О. Все нетрадиционные методы распределения накладных затрат не только бесполезны, но и вредны // *Економіст*. – 2007. – № 1. – січень. – С. 56-61.
2. Хруцкий В.Е., Гамаюнов В.В. Настольная книга по постановке финансового планирования. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 464 с.

Надійшла 13.05.2007 р.

УДК 658.14/17.012.012

А. М. ТКАЧЕНКО

Запорізька державна інженерна академія

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЗМІННОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто методику та прийоми аналізу фінансового стану підприємства; доведено теоретичну актуальність і практичну цінність дослідження; наведені основні показники, які використовуються для характеристики фінансового стану

Постановка проблеми. Ефективність діяльності вітчизняних підприємств залежить від стану фінансових ресурсів, за допомогою яких воно має здатність безперервно виконувати свої фінансові зобов'язання перед своїми діловими партнерами, державою, власниками та працівниками. Зберегти свої позиції в умовах ринкової економіки підприємства можуть, лише постійно проводячи аналітичні дослідження, які дають можливість точно оцінити фінансовий стан підприємства за допомогою кількісних методів.

Зрозуміло, що в належному фінансовому стані зацікавлене саме підприємство. Тому необхідно

систематично, детально і в динаміці аналізувати фінансовий стан підприємства, оскільки від його поліпшення залежить економічна перспектива підприємства.

Результати аналітичного дослідження фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний з підприємством економічними відносинами могли отримати відповідь на запитання: наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому плані, а отже і прийняти рішення щодо економічної доцільності впровадження або встановлення таких відносин із підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом питання аналітичного дослідження фінансового стану підприємства досліджувалось такими економістами, як Бланк І. О., Ізмайлова К. В., Ковальов В. В., Коробов М. Я., Покропивний С. Ф., Стоянов Є. С., Савицька Г. В., Шеремета А. Д. Роботи цих вчених мають велике теоретичне значення, їхні методики орієнтовані на економічні умови країн перехідного стану соціально-економічних відносин. Завдяки роботам цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Метою статті є з'ясування сутності і необхідності проведення аналітичного дослідження фінансового стану підприємства.

Постановка завдання:

- розгляд основних понять обраної теми;
- визначення основних методів проведення аналітичного дослідження фінансового стану підприємства;
- групування та детальний розгляд показників оцінки фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий стан підприємства – це складна та інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Вітчизняні автори визначають фінансовий стан як ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Таке трактування суті визначення «фінансового стану» дає змогу розуміти під ним характеристику діяльності підприємства, у якій знаходять відображення у вартісній формі загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами [3, с. 354].

В якості інформаційної бази для проведення аналітичного дослідження фінансового стану підприємства найбільш доцільно використовувати фінансову звітність підприємства, зокрема: форму 1 „Баланс”, форму 2 „Звіт про фінансові результати”, форму 3 „Звіт про рух грошових активів”, форму 4 „Звіт про власний капітал”, форму 5 „Примітки до звітів”.

Аналіз форми 1 фінансової звітності „Баланс” проводиться за такими статтями: нематеріальні активи, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, запаси, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, власний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання та базується на аналізі фінансових показників на початок і кінець звітного періоду.

Аналітичне дослідження форми 2 „Звіт про фінансові результати” включає аналіз таких показників: доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Аналіз форми 3 „Звіту про рух грошових коштів” пояснює зміни в грошових коштах та їх еквівалентів, що відбулися за звітний період. Інформація, наведена в Звіті про рух грошових коштів, дає можливість оцінювати грошові потоки, досліджувати спроможність підприємства щодо погашення заборгованостей (в т.ч. можливість виплачувати дивіденди), виявляти причини розбіжностей між грошовими надходженнями і грошовими витратами, може використовуватись для оцінки змін в чистих активах підприємства.

Головна мета аналізу форми 4 „Звіт про власний капітал” – це оцінка ефективності управління, визначення динаміки і перспективи економічних прав інвесторів, а також перевірка відповідності проведених у Звіті коригувань вимогам Положення (Стандарту) бухгалтерського обліку.

Дослідження форми 5 „Примітки до звітів” включає аналіз сукупності показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів [7, с. 23-33].

Проте фінансова звітність переважно опирається на абсолютні показники. Однак за ними дуже складно оцінити, наскільки ефективно працює підприємство. Саме тут на допомогу керівникам приходять методики оцінки фінансового стану підприємства за системою відносних показників. На базі аналізу відносних показників, які можна розраховувати на основі фінансової звітності, виникає можливість отримати комплексну оцінку фінансового стану підприємства та прийняти оптимальне управлінське рішення.

На сьогодні в різних літературних джерелах наводиться безліч різноманітних фінансових показників, які так чи інакше дублюють один одного. Показники, що дозволяють оцінити фінансове становище підприємства, подані в низці офіційних документів, зокрема, у Методичних рекомендаціях з виявлення ознак неплатоспроможності підприємства й ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства, затверджених наказом Мінекономіки України від 17.01.2001 № 10, та в Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Мінфіну й Фонду державного майна від 26.01.2001 № 49/121 [5, с. 27].

Як показали теоретичні дослідження і практика, найбільш важливими характеристиками фінансового стану підприємства є його платоспроможність, фінансова стабільність, рентабельність та ділова активність.

Якщо платоспроможність являє собою зовнішній прояв фінансового стану, то фінансова стійкість – це його внутрішня сторона, яка відображає збалансованість грошових і торгових потоків, доходів і витрат, коштів і

джерел їх формування. Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинно мати гнучку структуру капіталу і вміти організувати його рух таким чином, щоб постійно забезпечувати перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для нормального функціонування [4, с. 196-197].

Під платоспроможністю розуміється здатність підприємства погасити свою короткострокову кредиторську заборгованість у випадку пред'явлення всіх вимог з боку кредиторів одночасно. І для того, щоб виявити ступінь платоспроможності підприємства, необхідно, насамперед, визначити, наскільки ліквідні його активи. Поняття «ліквідність» відображає здатність підприємства перетворювати свої активи в кошти. Проаналізувавши показники ліквідності, ми одержуємо інформацію про те, чи володіє підприємство достатнім обсягом ліквідних активів для того, щоб розплатитися зі своїми кредиторами. Метою ліквідності є встановлення ступеня покриття зобов'язань підприємства активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань [5, с.27].

Для того, щоб визначити ступінь платоспроможності підприємства, на першому етапі досить проаналізувати структуру балансу. Структура балансу підприємства вважається абсолютно ліквідною при виконанні таких умов: швидкоореалізовані активи повинні бути більшими термінових пасивів, середньоореалізовані активи повинні бути більшими за поточні короткострокові зобов'язання, важкоореалізовані активи повинні бути меншими стійких пасивів. Дотримання цих умов свідчить, що для нормального функціонування та розвитку підприємство в повній мірі забезпечене власними оборотними коштами та здатне оплатити свої борги перед кредиторами за рахунок ліквідних активів. Більш точно оцінити ліквідність можна за допомогою застосування коефіцієнтів покриття, швидкої ліквідності, абсолютної ліквідності, частки сумнівної дебіторської заборгованості [5, с. 29].

Розглянемо основні показники ліквідності ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки. Коефіцієнт поточної ліквідності становить 1,44 і 1,82 за відповідні роки. Значення показника протягом двох років вище критичного (≥ 1). Таким чином, у підприємства достатньо обігових коштів для своєчасного погашення короткострокових зобов'язань. Окрім того спостерігається позитивна динаміка показника.

Коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства за аналітичний період становить 0,68 і 0,62 відповідно. Нормативне значення цього показника становить 1. Тому можна зробити висновок, що підприємство має недостатньо високоліквідних активів для термінового погашення своїх зобов'язань. Окрім того в 2005 році цей показник знизився на 9%. Така динаміка негативно характеризує фінансовий стан підприємства.

Показник абсолютної ліквідності підприємства за 2004 і 2005 роки становить 0,003 і 0,006 відповідно, при нормативному значенні 0,2; це характеризує неспроможність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість. Однак спостерігається позитивна динаміка цього показника.

Проаналізувавши структуру балансу ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки, можна зробити висновки, що протягом року у підприємства було достатньо обігових коштів для своєчасного погашення боргів. Однак при необхідності термінового погашення боргів підприємство не зможе відповідним чином розрахуватися з усіма зобов'язаннями.

У процесі аналізу фінансової стійкості виявляється рівень фінансового ризику, який пов'язаний із структурою джерел фінансування, а відповідно й ступенем фінансової стабільності роботи підприємства. При цьому під фінансовою стійкістю розуміють такий стан ресурсів, за якого підприємство в достатній мірі забезпечено власним капіталом. Для характеристики фінансової стійкості переважно використовуються наступні показники: коефіцієнт концентрації власного капіталу, питома вага перманентного капіталу, показник власних обігових коштів, коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами [5, с. 29-30].

Розглянемо основні показники фінансової стабільності ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки. Коефіцієнт концентрації власного капіталу за аналітичний період становить 0,55 і 0,50 відповідно, при нормативному значенні цього показника 0,5. Підприємство має можливість виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, і незалежно від позикових джерел. Однак цей показник протягом аналітичного періоду знижується, що негативно характеризує фінансову незалежність підприємства.

В аналізованому періоді питома вага перманентного капіталу підприємства складала 65% і 74% відповідно. Показник фінансової стійкості підприємства нижче нормативного значення, яке складає 85%, однак він має позитивну динаміку до збільшення.

Показник власних обігових коштів за 2004 і 2005 роки складає 123383 тис. грн і 188229 тис. грн відповідно. Цей показник включає оборотні активи підприємства, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Наявність власних обігових коштів означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво. Показник власних обігових коштів має позитивну динаміку.

Коефіцієнт забезпеченості підприємства власними обіговими коштами за аналітичний період складає 4 і 3,22 відповідно. Тобто запаси підприємства, які мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування. Але в 2005 році спостерігається зменшення рівня забезпеченості підприємства власними обіговими коштами.

На основі аналізу показників фінансової стійкості комбінату можна зробити висновки про низький рівень фінансового ризику, і відповідно високий ступінь фінансової стабільності роботи підприємства.

Показник рентабельності використовується для характеристики прибутковості і результативності діяльності підприємства. За допомогою показників рентабельності можна визначити ефективність використання активів, прибутковість капіталу, доцільність капіталовкладень, результативність роботи управлінського персоналу, правильність встановлення ціни на продукцію. Для оцінки рентабельності підприємства в практиці фінансового аналізу частіше за все доцільно використовувати такі показники: рентабельність капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність продукції, рентабельність виробничих засобів [5, с. 30].

Розглянемо основні показники рентабельності ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки. Рентабельність капіталу за аналітичний період складає 15,75% і 0,32% відповідно. Така різка негативна динаміка цього показника пов'язана зі значним скороченням прибутку від операційної діяльності.

Рентабельність власного капіталу підприємства за 2004 і 2005 роки складає 29,24% і 0,71% відповідно. Зниження цього коефіцієнту також пов'язано з різким зниженням прибутку від операційної діяльності в 2005 році.

Рентабельність продукції підприємства за аналогічний період складає 10,79% і 0,23% відповідно. Спостерігається різке зниження цього показника рентабельності, що негативно характеризує прибутковість виробництва.

Рентабельність виробничих засобів комбінату за 2004 і 2005 роки складає 29,1% і 0,5% відповідно. Зниження цього показника також зумовлено різким зниженням прибутку.

Показник ділової активності характеризує результати та ефективність основної виробничої діяльності. Ці показники мають велике значення для оцінки фінансового стану компанії, тому що швидкість обороту коштів, тобто швидкість перетворення її у грошову форму безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства. Крім цього, показники ділової активності надзвичайно важливі для прийняття управлінських рішень, оскільки дозволяють визначити оптимальний рівень обігових активів, оцінити доцільність кредитної політики, спрогнозувати тривалість фінансового циклу. Для оцінки ділової активності в практиці використовують наступні показники: оборотність активів, оборотність власного капіталу, оборотність дебіторської заборгованості, оборотність виробничих запасів [6, с. 23-25].

Розглянемо як змінювались показники ділової активності підприємства за 2004 і 2005 роки. Оборотність активів ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки становить 1,46 і 1,38 відповідно. Це означає, що в 2005 році підприємство отримало на 8 коп. менше виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи. Така динаміка негативно характеризує ділову активність комбінату.

Показник оборотності власного капіталу підприємства за аналітичний період знизився з 2,66 до 3,0 відповідно. Це означає, що в 2005 році підприємство отримало на 44 коп. більше виручки від реалізації продукції на одиницю власного капіталу. Така динаміка позитивно характеризує ділову активність комбінату.

Показник оборотності дебіторської заборгованості підприємства з 2004 року по 2005 рік знизився з 16,4 до 8,9. Зазначена тенденція негативно характеризує ділову активність підприємства. Якщо в 2004 році виручка перевищувала дебіторську заборгованість в 16 разів, то в 2005 році цей показник скоротився вдвоє.

Оборотність виробничих запасів ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" за 2004 і 2005 роки становить 4,53 і 4,08 відповідно. Спостерігається незначне зменшення обігових коштів, інвестованих в запаси. Таке зменшення може носити позитивний характер, якщо є результатом застосування відповідних заходів щодо мінімізації запасів.

За результатами аналізу показників ділової активності комбінату можна зробити висновок про зниження рівня ефективності виробництва, яке пов'язане з різким зниженням показника прибутку від операційної діяльності в 2005 році.

Висновки. За результатами аналітичного дослідження фінансового стану підприємства на основі розрахунку відносних показників можна розробити конкретні рекомендації, які можуть бути запропоновані фінансовим менеджером керівництву підприємства для прийняття управлінських рішень:

1. Необхідно збільшити рівень високоліквідних активів для можливості погашення всіх короткострокових зобов'язань. Це дозволить підприємству збільшити рівень платоспроможності підприємства.
2. Збереження високого рівня фінансової стабільності роботи підприємства та забезпечення позитивної динаміки цієї групи показників фінансового стану.
3. Негайний розгляд питання різкого зниження операційного прибутку та розробки низки заходів по підвищенню значення цього показника, що, в свою чергу, призведе до підвищення рентабельності.
4. Розробка заходів щодо оптимізації динаміки показників ділової активності підприємства (тобто збільшення), за рахунок збільшення прибутку, зменшення обороту дебіторської заборгованості і запасів.

Література

1. Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 року №996-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 40. – С. 365.
2. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. – К.: Тов-во „Знання”, КОО, 2000. – 387 с.
3. Савицкая Г. В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности. – М.: ИНФРА-М, 2001.

– 288 с.

4. Карпушенко М. Финансовый анализ деятельности предприятия // Экспресс-анализ. – 2003. – № 38. – С. 27-26.
5. Карпушенко М. Финансовый анализ деятельности предприятия // Экспресс-анализ. – 2003. – № 39. – С. 22-26.
6. Тимофеев Л. Як перевірити фінансову звітність та проаналізувати фінансовий стан підприємства // Податкове планування. – 2003. – № 1. – С. 22-35.

Надійшла 10.05.2007 р.

УДК 311.07

О. В. БАЛАШОВА

Приазовский государственный технический университет

ВОЗМОЖНОСТИ И ПРОБЛЕМЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В ПЛАНИРОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Розглянуто основні теоретичні проблеми використання апарату математичного моделювання для складання комплексного плану роботи підприємства. Досліджено систему завдань роботи підприємства, що визначає вибір методу динамічного програмування як більш раціонального для вирішення проблеми комплексного програмування.

В существующих условиях нестабильности экономики, планирование деятельности предприятий становится все более сложной и актуальной задачей. Значительное число научных работ, посвященных исследованию этого вопроса, подтверждают тезис о том, что чем выше уровень неопределенности, тем больше необходимость планирования, разработки сценариев развития предприятия в различных условиях. Проблема планирования деятельности предприятий достаточно многогранна, но чаще всего во главу угла ставится задача составления наиболее точных планов, показатели которых должны быть максимально приближены к фактическим данным, полученным за соответствующий период в результате осуществления запланированных мероприятий. В связи с этим все большую значимость приобретают экономико-математические методы исследования операций: прогнозирование, оптимизационное программирование, теории игр и массового обслуживания, сетевое планирование и т.д. [1, с.13]. Анализируя работы, посвященные использованию экономико-математических методов в планировании деятельности предприятия [1, 2, 3], можно заметить, что чем сложнее используемый математический аппарат, тем больше вероятность того, что процесс планирования превратится в решение математической задачи, ориентированной на максимальную точность расчетов.

На наш взгляд основной проблемой планирования является не столько математическая точность планов, сколько возможность их эффективного использования в процессе управления. К сожалению, в практике работы предприятий часто можно наблюдать ситуацию, когда план (например, осуществления инвестиционного проекта) разрабатывается, утверждается, а затем используется только для составления отчета о его выполнении, в котором сопоставляются фактически полученные значения с плановыми показателями. При этом чаще всего наблюдается расхождение плановых и фактических показателей, которое объясняется изменениями исходных параметров работы предприятия (цен, спроса, стоимости ресурсов и т.д.). Так при исследовании 475 инновационных проектов в Великобритании, английский экономист П. Норрис установил, что погрешности в определении продолжительности проектов составляют 1,39 – 3,04 раза, а в оценке расходов на проекты 0,97 – 1,51 раз. [4, с.171].

Не преуменьшая значимости контрольной функции планов, определим, что основная задача планирования – это координация действий различных подразделений предприятия для достижения поставленных задач. Кроме того, сам процесс планирования, если он осуществляется эффективно, должен представлять собой поиск оптимальных вариантов поведения предприятия в различных условиях. Таким образом, основной качественной характеристикой разрабатываемых планов должна быть комплексность – тщательная увязка в одном плане всех параметров работы предприятия. Комплексный план должен представлять собой систему планов, связывающую все параметры работы предприятия от уровня оперативного управления до стратегического планирования. В этом случае план работы предприятия можно будет использовать и для принятия долгосрочных решений, и для получения оперативной информации о регулировании деятельности предприятия, и для составления планов на будущее.

Немаловажна и форма предоставления такого плана. Огромный массив информации должен быть удобен для пользования менеджерами различных организационных звеньев предприятия. Следовательно, план должен быть представлен в виде действующей компьютерной программы, позволяющей пользователям различной компетенции совершать соответствующие действия: просматривать информацию, заносить данные, использовать результаты для принятия решений, моделировать возможные сценарии развития событий, вносить изменения в планы.

На сегодняшний день многие крупные предприятия внедряют автоматизированные системы